

P É N T E K I M R E

Az otthonosság színei és formái

KOTNYEK ISTVÁN KANIZSAI TÁRLATÁRÓL

A MAGYAR PLAKÁT HÁZBAN

A vidéken kiteljesedő művészpályák többnyire nem kapják meg azt a figyelmet és elismerést, ami kijárna nekik. Távolság az Új Művészet és Balkon „horizontjától”, a „károntról” és megannyi más lehetőségtől mégis jelentős életművek jönnek létre. Felfedezésre várva. Azt hiszem, ezek közé tartozik Kotnyek Istváné is, aki kirakattervezőként és dekoratőrként kezdte – mint a ma már sikeresebb, generációjához tartozó, autodidaktaként induló pályatársak, Samu Géza, Bukta Imre, Hegedűs 2 László, Lois Viktor, fe Lugossy László, ef Zámbo István –, s hozzájuk hasonlóan, valódi profivá képezte magát. Több műfajban is. Filmesként és fotósként sokkal inkább számon tartja a szakma, mint képzőművészként. Pedig festőként is kialakította maga öntörvényű formarendjét és színvilágát. S talán ami festészetében „elvész”, stilizálódik, légiessül, az újabb objekt művészetében ölt alakot. S ebben a sajátos plasztikai világában, különös hatásokkal, ízekkel a colour local, helyi szín is erőteljesen képviselteti magát. Másrészt, még a nyolcvanas évek elején született kategória szerint: a rurális avantgárd körébe tartozik eljárása, mely az (idejét) múlt mezőgazdasági eszközök, szerszámok, szerkezetek „átlényegítésében” leli örömét. Tíz évvel ezelőtt a nagykanizsai Hevesi Sándor Művelődési Központ felújított galériájában az újabb évek festői terméséből láthattunk válogatást (*Áthozat a múlt századból*), míg a zalaegerszegi Gönczi Galériában *Mentés másként* címmel plasztikáit, tárgy-kollázsait állította ki. Mindkét kiállítás arról tanúskodik, hogy Kotnyek István festőként és szobrászként is képes a kor progresszív művészetének nyelvén fogalmazni, az elzárkózás, a visszahúzódás nem jelent elszigeteltséget, provincializmust. A spontán alkotókedv és minőségelv megnyilatkozásait tükrözik művei. Erdély Miklós soraival jellemezhetjük a folyamatot, amivel Kotnyek István dolgozik: „A szándéktalan és könnyűkezü eredmény a szépség egyik szinonimájaként él az emberben.” Mert nem csak a folyamat a lényeges, hanem a „könnyűkezü” eredmény, „a szépség egyik szinonimája”.

Pedig a „képalkotó” nincs könnyű helyzetben.

A posztmodern utáni festészet szemmel láthatóan, zavarban van. Szívesen visszafordulna a cserbenhagyott művészi eszközökhöz, de a többség nem hajlandó letérni a választott útról.

Az aszketikus, dekonstruktív irányzatok mintha kifulladtak volna, a magánmitológiák kiüresedtek, az új, színre lépő művészetgenerációk alapélménye az alternatíva nélküliség. Az elhúzódó válság arra ösztönzi a résztvevőket, hogy „mentsük, ami menthető”. Bár egyesek nyíltan szakítanak a nonfiguratív ábrázolásmóddal, a művészeti problémák belterjes boncolgatásával, és harsányan belevetik magukat az újfigu-

rativitás csábító karjaiba, mert a „képéség” már a piacot és műkereskedőket is megfertőzte. Ám a zöm, a hűségesek, a kitartóak, akik nem adják fel, makacsul keresik azt a minimumot, határhelyzetet, keskeny sávot, amely a modellálás és valóság, az elméleti konstrukciók és az érzéki megjelenítés között húzódik. Nevezhetjük ezt „illuzionizmusnak” is, mely mindenképpen tárgyias alapokra épül, de ugyanakkor a tárgy látványát felbontja, elbizonytalanítja a körvonalakat, síkban, torzító perspektívában jelenít meg (nem mimetikus), mintegy összelapítja, kivasalja a három dimenziót. Az illuzionisták erőteljes ecsetvonásokkal dolgoznak, olykor fakturálisan hordják fel a vászonra a festéket – mintha így akarnák pótolni az elveszett dimenziót, vagy így lázadnak az önként vállalt korlátok ellen; színek és formációk sejtelmes kavalkádja tárul elénk, mintha egy rejtvényt, rébuszt kellene megfejtenünk. A kép ugyan önmagában áll, felszippantja a valóságot, mégis folyton visszautal a maga „életszerűségére”, spirituális tartalmakkal telítődik, de a színességéről, a színek autonóm jelentéseiről nem mond le. Felkínálja a maga poétikus kiismerhetetlenségét, de a töredékesség, a többértelműség, a véletlen elemek vitustánca feltartóztatja a zavartalan befogadást, és akadályok egész sora nehezíti meg azt a fajta vizuális megnyugvást, amit a néző óhatatlan elvár. Mégis: a szerkesztés dekorativitása, a szinte lélegző kolorizmus, az ironikus beállítások, foszlányok, romok, álomcafatok vibrálása magnetikusan vonzza a tekintetet. S szerez híveket ennek az alkotói felfogásnak.

Nos, valamiképpen Kotnyek István festészetét is a fentebb vázolt „illuzionizmus” körében értelmezhetjük legmegnyugtatóbban. Festőnk jeleket, jelzéseket és dinamikus színimpressziókat von ki a fölkínálkozó látványból, hogy létrehozza a maga egyszerű, megismételhetetlen tárgyias képi vízióját. Ellentmondás ez? Az, feltétlenül. Mégis, ez a termékeny ellentmondás teszi izgalmassá ábrázolásmódját. Ez a párás, sejtelmes, derengő légkör, a bizonytalan körvonalak, elmosódó kontúrok tekinthetők alaphelyzetnek, a létezés szinkronjának. Felfogásával nincs egyedül. Itt, Nyugat-Dunántúlon, a tágan értelmezett Pannóniában, szlovén, osztrák és magyar művészek természetes, kiforrott „anyanyelve” ez a kifejezőmód. Ludvig Zoltán és Dániel, Stampler Lajos, Balogh István Péter, Nagy Kálmán, Ágh Edit, Oroszy Csaba nevét említhetném hirtelenjében, s bővíthetném a névsort a dunántúli-osztrák EU-régiós tárlatok számos résztvevőjével.

De ennyi elég az elméleties ráközelítésből. Hisz elsősorban a kiállított képek az érdekesek, mert a művész valamiféle összegzés igényével válogatta össze az itt látható kollektívát. Ami teljesen nyilvánvaló: Kotnyek István, rátalálva erre a sajátos, több módon körülírt festői nyelvre, rendkívül konzekvens. A variációk számosak, hol fesszebbek, hol oldottabbak, de az illuzionizmus marad. A határhelyzet marad. Ha tájképeket fest, s e mostani válogatás bőven merít e témából, akkor is elszakad a naturától, a fotografikus látványtól – ő csak tudja, mitől kell eloldozódnia –, színekkal felidézett emóciókat jelenít meg. Nagy élmény volt találkozni Kotnyek István csendéleteivel. A csendélet bensőséges műfaj, az intimitás közvetítője. S szinte már kiment a divatból. Ám a kanizsai művész kedvét leli e bizarr tárgygyűttesek megfestésében. S itt lelhetünk rá arra a motívumra, amely delejező pontja, állandó visszatérője ennek

a piktúrának. A gömbről van szó – egyik kisfilmje is ezt a formát „boncolja”, gyötri, teszi ki mindenféle hatásnak –, ez a mágikus, önmagába záródó forma egyfelől a maga geometriai tökéletességével, másfelől körték, almák, hagymák érzéki köntösében megjelenve adja az elveszett (életérzés) Édenének illúzióját. Számomra egyik leghatásosabb mű a *Csendélet-töredék*. Szinte megbűvöli a nézőt. A derengő gyümölcsformák, a szőlő nyers zöldje, a körte barnássárgája, a véletlenszerű és tudatos elrendezés bája, a felbomló és mégis összeálló keret/fal, az elbillenő, átlós perspektíva – hiányokkal, résekkel „tűzdelve” – mégis képes a teljesség (szépség) illúzióját felkelteni. Kedvelt megtevesztése a szalvétával való játék. A mintázat és valós tárgy „összemosása”, egymásba tűnése.

Az ember nélküli tájak, az elrendezőt sejtető csendéletek mellett találkozunk figuratív ábrázolással is, ugyanennek az illuzionizmusnak a jegyében. Festőnk, aki a szavaknak is mestere, tisztában van a József Attila-i „névvarázs” természetével, kiderül ez találó, szellemes címadásaiból, az *Áthozat a múlt századból* címet adta korábbi kollekciónak. Szerintem többről, illetve másról van szó. Legalábbis nekem minden képe dermesztően jelen idejű, a mulandóságból „előpárálló” metafizikus időntúliség aurája lengi be valamennyit.

És most újabb kiállítás, jubileumi tárlat, a 70 éves festő újabb nekifutása mester-ségbeli kitarulkozásnak. Talán ezért is adta az ironikus címet a mostani megmutatkozásnak, *Festegetsz még?*

Nos, Kotnyek István festeget, sőt, fest, talentumának tartalékából mindent beleadott ebbe a kanizsai, Magyar Plakát Házban rendezett festmény-felvonulásba.

1964 – a kezdet dátuma. Egy *Rembrandt-másolat* és egy *Falusi udvar*. Kotnyek István egy szokatlan módszerhez folyamodott: kiállította minden évből egy-két jellegzetes munkáját. A néző követheti az átalakulások stációit, miként nyert alakot az a bizonyos, általam emlegetett „illuzionizmus”, aminek talán két epizódját említhetném – a Kokas-hatást –, mely több éven át befolyásolta a festő szemléletét és temperamentumát, és a verbalizmust, amely több ágon elért hozzá, talán a szombathelyi Tóth Csaba révén; a kép és szómágia, ez különösen közel áll Kotnyek alkotó módszeréhez, s ki is aknázza ezt a maximálisan. A benne bujkáló realistát a 1978-as *Labdatartás* című két kép bizonyítja. A kissé naiv beállítás, figuratartás kiváló kvalitásról árulkodik, szinte sajnáljuk, miért nem ment végig ezen az úton is. De a kiállítás zömét a reflexiók adják: a mesterek nyomán keletkezett, újragondolt, újrafestett képírói látványságok. Nos, valóban egy szubjektív válogatás lep meg, amiből az ironia sem hiányzik. Claude Monet impressziója a pipacsaszálásról – ez az egyik kép. (A címe – beleírva a kép felületébe.) A virágfestményeiről világhírű vált festő egy drasztikus színorgia által van megidézve, a pipacsaszirmok piros özöne szinte beteríti a kiszemelt négyzet területét. *Szinyei Merse Pál – Kidolgozatlanul hagyja képét* – szintén a képbe írva. A magunk előtt látott kompozíció jól ismert alakjai helyett nyers, kidolgozatlan ecsetvonásokat látunk, mint jelzesszerű attribútumait egy képzeletünkbe ivódott remekműnek. *Rippl-Rónai József már nem kukoricázik* – idéződik fel a Kaposvárra visszavonult festő alakja. S így, sorra-rendre megjelennek Kotnyek kedvenc festői,

Jean-Baptiste Chardin, báró Mednyánszky László, Fra Angelico, Munkácsy, akinek képét „sötét aszfalt nyeli el”. Hát nem is tudom..., ezek a sajátos „idézetek”, némi humorral átszöve, átszínezve, kedves gesztusok, de túl nagy hatást nem váltanak ki. (Legalábbis belőlem.)

A műfaji kalandozás tekintetében a csendéletek és „tájmetszetek” azok, amelyek igazán meg tudják szólítani a szemlélőt. *A négy körte*, *A Vincent kertje* vagy a *Kilences*, az *Éretlen naspolyák* bájos konstrukciók, a számmisztika, az okkultista elrendezés képes felkelteni azt a festői révületet, amely továbbblendíti fantáziánkat a végtelenbe nyíló távlatokba. Van még egy kedvenc témája Kotnyeknek, amely a korábban emlegetett illuzionizmusnak ad megvalósulási terepet. A természet és technika, a civilizáció ütközése. A természettudományos utópiák egyik kedvenc területe: mi történik a civilizációs környezettel az ember eltűnése után? Miként foglalják el az „elszabadult” növények az épületromokat, gépi szerkezeteket? Kotnyek gyakorlatában sajátos festői provokációk ezek, elszabaduló víziók, mint a *Híres festő okos telefonjáról fest* című fantazmagória. Vagy az *Okos telefonra eső*. A filmes is megjelenik ebben a kontextusban: *Szalaghibá...tél, vagy a Göcseji táj...vonalkóddal*. És az egyik utolsó kép a *Felhő*. Egy dunántúli „tájmetszet”, tájkép, a göndörödő ég rébuszos alakzatai. És egyszerre az az érzésünk: otthon vagyunk.

Tudjuk – Kotnyeknek nem sikerült igazi áttörést elérni festészetével. De elérte, hogy bizonyos képeire tekintve, az az érzésünk: otthon vagyunk. Az ismerős, belakott táj impressziói köszönnek ránk, évtizedek vizuális küzdelmeinek eredményeit látjuk megjelenni, színben, formában, az illúziókkal folytatott hadakozás megteremtette az otthonosság illúzióját. Ez is lehet lelemény – jó értelemben – találat, felfedezés, a birtokba vett élet jó ízű sajátja. Nekem erről is szólt Kotnyek jubileumi tárlata, megajándékozott azzal az élménnyel: a dunántúli, otthoni kör is szerves része a mi vén Európánknak.